

biram saradnike“, kaže Dede, „moram biti povezan s njima u formama osobnosti ili neke lične mudrosti. Moramo imati slične energije i shvatanje života. Druga stvar je njihovo umijeće u tehničkoj strani muzike. Ukoliko se ove dvije stvari poklope, onda nema razloga za brigu. Tada se muzika može svirati, ne iz uma, već iz duše“. Samo muzika koja dolazi iz duše uzdiže nas iznad onih „da“ i „ne“ (koji, iako neophodni u svakodnevnom životu, po pravilu kvare umjetnost), pričajući nam, bez sintakse i gramatike, u formi fine igre, o velikim iskustvima, nagovještajima i naslućivanjima.

Samedin Kadić

AHLAK U POPU

Krajem prošle godine, na sarajevskoj Muzičkoj akademiji u okviru programa kojim ova ustanova pokazuje vlastitu senzibiliziranost za neku vrstu globalne trendovske realnosti, gostovao je londonski muzičar Aki Nawaz. Muzičar, producent i osoba koja je ustanovila cijeli niz „institucija“ kao što je Asia Dub Foundation ili band Fun-da-mental, te uslovlila neku vrstu stilske, hibridne i multikulturne stvarnosti postimperijalističkoga doba na britanskom ostrvlju i šire. Neposredni povod za gostovanje, te razgovor sa Aki Nawazom u Sarajevu bilo je novo izdanje Fun-da-mentala, CD, naslovljen kao *All Is War*, i podvučen parolom *the benefits of G-HAD*.

Tekstovi, angažirani po namjeri, jesu na fonu prvih impulsa nakon 11. septembra. Dakle, sve hoda u ravni akcije, reakcije, demantija. No, svako bavljenje umjetnosti politikom ne preže od opštih mjesta i utopističke mantre da će nešto biti jasnije ili drugačije ako se tek jasno izrazi.

Pojave ove vrste sadrže možda jednu liniju mentalnoga otpora koji ne uzmiče pred otupjelom realnosti i pred neosjetljivošću na procese, pa niti previda vlasitu pogodnost njima i promjenjivi status cijele jedne zajednice generacijski percipirane kao imigrantske a kva je pakistanska u Londonu.

Za našega bosanskohercegovačkoga slušaoca može biti zanimljiva na CD-u

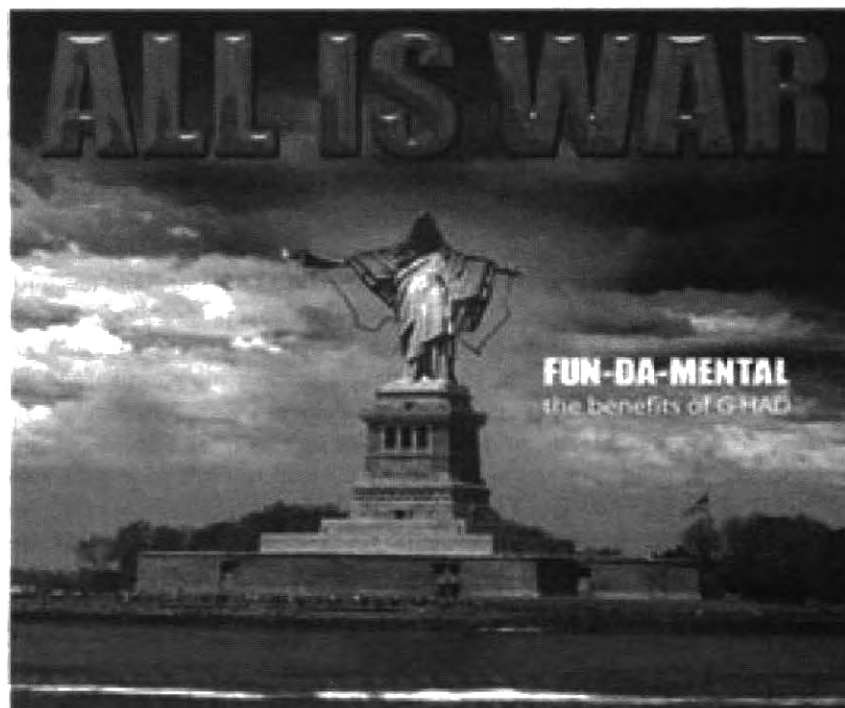
i pjesma sevdalijskoga mekama uz elektro groove u spomen na srebrenički masakr, kojoj je svoj vokal posudila Sarajka Alma Ferović.

Nadalje, cijeli „fenomen“ i trajanje Fundamenta mogao bi se zgodno porediti sa rediteljskim debijem „Faces“ francuskog autora Gmax-a (Gerard Maximin), prikazanog u okviru programa posljednjega izdanja film festa *Pravo ljudski* u Sarajevu. Film je nastao iz projekta pod nazivom Face 2 Face, zamišljenog u pokušaju da se u gradovima Hebron, Bethlehem, Tel Aviv, Ramallah Jerichom i Jerusalem javni prostor konfliktne zone oblijepi posterima nasmijanih ljudskih lica kako bi se na momenat smanjio jaz među ljudima koje razdvajaju zidovi, politika i stereotipi.

Jumbo plakati sa kojih se jedan pored drugoga cere rabin, svećenik i imam, kao i mnogi drugi volonteri sa jedne i druge strane zida, demonstriraju suživot u smijehu, mogućnost toliko rijetko praktikovanu u svijetu namrgode-nih, depresivnih i zabrinutih ljudi, da čitav projekat fascinira jednostavnošću i zdravom energijom. Očigledno je kako se radi o ljudima koji aktivizam doživljavaju toliko neposredno da naprosto začuđuje koliko malo čvrste volje da se jedna dobra ideja realizuje može isprovocirati toliko mnogo pozitivnih reakcija.

Polazeći od izvjesnih teoloških doktrina ovakva situacionistička instalacija mogla bi baciti novo svjetlo na onu vrstu djela koja je načelno, ili bez mjere, pokuđeno raditi, odnosno, kakva se prepuštaju stvari Volje. Postavimo to, pitanjem, *ahlaka* u pop kulturi. Svaka stvar volje može biti prije shvatanje volje, odnosno da volja će stvar činiti voljom ili legitimirati je u njenom postojanju kao stvarnost.

Živost orijentalnoga svijeta, odnosno, neke vrste *urbanoga bazara* mogla se je, pak, čitati i na primjeru filma *Jerusalem: priča sa istočne strane, iz 2007.*, **palestinskoga reditelja** Mohammeda Alatar, prikazanoga na spomenutom festivalu u Sarajevu. Ono što je zajedničko ovim, nasumično odabranim ostvarenjima i Fundamentalu jeste *gesta* (tijela). Bilo da je u pitanju ona bliskoistočna ključajuća, svakodnevna ili konfliktna, ili fundamental – punkerska koja frca od ‘neuravnoteženih’ tjelesa i muslimanske ikonografije. Ne počinju li mnoga pitanja od pitanja tijela i nije li pitanje tijela ono koje u osnovi svoj potencijal za normiranje određenih društvenih ponašanja duguje vlastitoj kombinatorici ekstrema. Svaki ne(o)kanonizovani oblik ponašanja, pa i onaj koji krasi koncerte grupe Fundamental, izaziva neku vrstu nelagode od strane institucija plesa

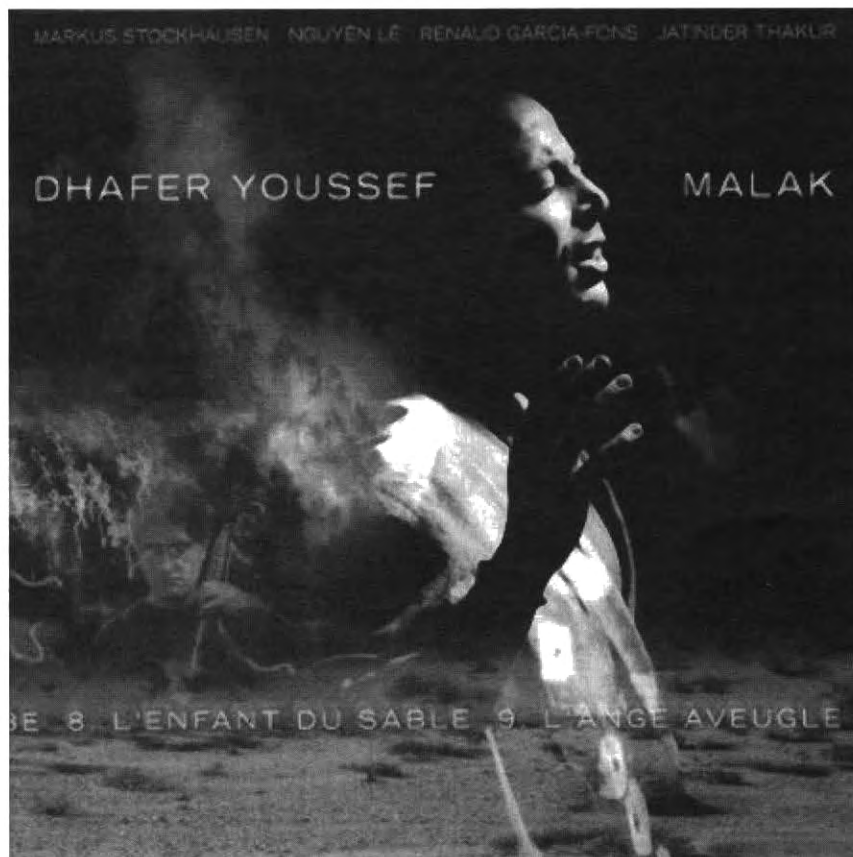
i vjere kao što i primjerice mevlevijski zikr iznudiše zazor od ljudi nesklonih toj vrsti atribucije vlastitoga nazora. Na koncu ne treba ići dalje, već izreći i stanovitu začudnost koju su imperijalisti ispoljavali prema muslimanskom obredoslovlju, odnosno, namazu! Nije li Fundamental stoga ona vrsta katalizatora što osvaja tek ono malo još uvijek ne uzurpiranoga prostora na razmeđu doslovnosti, banalnosti i nezainteresovanosti. Dirljiva je i verbalna gesta, odnosno, istupi pojedinaca, 'konvertita' iz ateizma u teizam, odnosno, iz parcijalnoga islama u „čisto“ praktikovanje islama, iz punka u npr. ushićenost Jusufom Islamom, a koji na raznim internet forumima „prekoravaju“ odvažnost Fundamentalsa i sličnih pojava. Komentari su dirljivi jer su klackali svoju (ne)vjeru na razlikovnim formama bitisanja i društvene artikulacije, gdje recimo nekoga golobradoga medresliju od golobradoga franjevačkoga isposnika, tek čoha naoko razdvaja. A, možda i na suštinu.

U nekom narednom broju Muallima pisaćemo o pokretu koji sebe imani- ra kao *Taqwacore!* Do tada, da bismo bolje komunicirali, izugulajte nešto o njima i počujite, ako već niste.

Mersid Ramičević

MELEK U PORGY I BESS

Dhafer Youssef odrasta u priobalnom tuniškom gradiću sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Vjerovatno kao i mnoga djeca u tom ambijentu imaće pustolovne maštarije, gledajući preko mora dok šeta pustom obalom i kupi raznorazne stvari na koje naiđe: pokidanu ribarsku mrežu, nekoliko konzervi sardina, prečke sa staroga bicikla. I, obično, muzika kod mnoge djece poprva izraz fascinacije, pa i fantazije. Sasvim sigurno, Dhafer će biti rijetki dječak kojega taj prvotni utisak neće napustiti i koji će se odati pučini. U to vrijeme njegov otac sve što je mogao da uradi jest da obezbijedi elementarnu opskrbu brojnoj porodici. Nije, naravno, bilo viška novca za časove muzike a kamoli da se kupi instrument. Zbog toga Dhafer praviće *oud*, tojest lutnju, kojoj je nalik najprije tradici- onalna istočno-evropska lutnja, od bilo

kojega materijala koji u tu svrhu može poslužiti.

Potrebno je tek da poslušate prvu minutu Dhaferovoga albuma *Digital Prophecy*, te da biste čuli strast rođenu u malom tunižanskom gradu kako nastavlja da živi.

Mali Dhafer je radio ono što se od njega očekivalo i učio ono što se dalo u tradicionalnoj školi Kur'ana, istovremeno pospješujući vlastitu muzikalnost slušajući radio – jedini izvor zabave u malome gradu. „Samo muzika. Bilo je to sve što sam znao...“ – kaže Dhafer. „Nisam znao šta je bila klasična muzika, a šta jazz. Samo, muzika.“ I tako je Dhafer sam, oslanjajući se na svoje uši, naučio sa svira lutnju koju je sam napravio.

I kao u nekom bajkovitom prikazanju, jednoga dana jedan prijatelj je donio s putovanja električnu gitaru, zapravo, igračku za jednoga od njegovih nećaka. Dhafer je posudio gitaru na jednu sedmicu i u isto vrijeme čeznuo da se dokopa pravoga instrumenta. Naposljetku, prijatelj mu je posuđivao taj instrument na periode od po nekoliko dana. Bili su ti dani „kada nisam uopšte spavao, vrijeme je bilo predra-

gocjeno. Samo sam svirao.“ – kazivaće Dhafer.

Kada je počeo, napokon, zarađivati pjevajući na svadbama, uštedio je dovoljno novaca da kupi pravu lutnju u vrijednosti od, recimo, današnjih sto eura. Na ovo su njegova porodica i prijatelji gledali sa blagim podozrenjem očekujući da bi Dhafer možda prije trebao da nastavi sa tom vrstom karijere, isnoseći svršen stav: „Bog ti je podario glas, moraš pjevati.“

Ali Dhafer se zaljubio u zvuk instrumenta. I, bio je to zvuk njegovih *korigena*, zemlje u kojoj se rodio. O tome, misliće na sljedeći način: „Da sam rođen u unutrašnjosti Afrike bio bih bubnjar, u New Yorku svirao bih saksofon. Ali, rođen sam u Tunisu, pa sviram ud. Da sam odgojen u blizini klavira možda bih njega svirao ali nisam ni vidio klavir do devetnaeste godine kada sam stigao u Beč.“

Beč ga je primamio mogućnošću da studira muziku.

„Radio sam sve i svašta da bih zaradio novac. Prao sam sude, prao prozore, radio kao konobar u restoranu. Radio sam sve što je bilo u mojoj moći da bi se muzika nastavila. Ali nisam je

mogao notalno čitati. Išao sam da slušam razne vrste muzike: jazz, klasičnu, sve. Onda sam upoznao Tonija Burgera, svirača viole koji mi je strpljivo pomogao da svoju muziku stavim na papir, i znali smo zajedno satima svirati. A onda sam upoznao svirača table Jatindera Thakura koji me je upoznao sa indijskom muzikom. To je bilo veliko otkriće. Zaljubio sam se u taj zvuk. Bilo je tako blisko mojoj duši i svirao sam sa njim svaki dan. On je bio predvodnik prvoga kvarteta sa kojim sam svirao.

U Beču sam radio da bih preživio ali moram reći da je to bio najljepši period moga života. Ostvarivanje snova. Svirao sam svoju muziku, davao život bojama svoje duše, svirao pozorišnu muziku sa harmonikašem Ottom Lechnerom. A onda se ukazala nevjerojatna prilika. Jazz klub *Porgy i Bess* u Beču davao je muzičarima *carte blanche* da rade ono što žele jednom mjesечно u sljedećih godinu dana. Novi projekt svakoga mjeseca. Mogao sam pozvati koga sam htio da svira sa mnom pa sam pomislio, zašto ne? I, pozvao sam veliki broj ljudi kojima sam se divio, iz cijeloga svijeta, kao što su, Iva Bittova, Peter Herbert, Renaud Garcia Fons i Christian Muthspiel. Bilo je to veoma uspješno i za devet mjeseci sam uradio ono za šta, inače, treba deset godina. Svakoga mjeseca sam radio nešto potpuno drugačije i na svakoj svirci ljudi bi došli i raspitivali se o muzici. Ponekad je išlo tako dobro da jedna noć u klubu *Porgy i Bess* nije bila dovoljna

pa bismo išli u studio da snimamo. Tako je nastao moj prvi album *Malak*. Nakon toga sam mislio da da se vratim u Afriku u potrazi za korijenima ali nakon određenoga vremena osjećao sam da je Evropa moj dom. Moja kreativnost je u Evropi i gdje je ona, tu je moj dom. Izdavačka kuća *Enja* je htjela još snimaka od mene pa sam otišao u New York i snimio *Electric Sufi* sa grupom koja je uključivala Dietera Ilga, Markusa Stockhausena i Douga Wimbisha.“

Sigurno je već bilo, da je svijet počeo primijećivati Dhaferov zadivljujuće visoki vokal i intezitet sviranja, a on je razmišljao da se nastani u New Yorku. No, reći će: „A onda je došao 11. septembar i pomislio sam da se trebam vratiti u Pariz. Počeo sam sve više sarađivati sa Norveškom i Nils Petter Molvaer me pozvao da sviram sa njim i pjevačicom Anneli Drecker.“ Ta saradnja će ga dovesti do trećega albuma, *Digital Prophecy*. Na ovom albumu Dhaferovo duboko spiritualno sviranje i pjevanje je isprepletano sa skandinavskim, egzistencijalnim svijetom norveške muzike utjelovljene u sviranju Eivinida Aarseta na gitari, bubnjara Runea Arnesena, Buggea Wesseltota na klavijaturama i Dietera Ilga na basu, zajedno uz sempliranje Jana Banga.

„Jako volim svirati sa muzičarima sa sjevera. Oni su Afrikanci više i od samih Afrikanaca i predstavljaju inspiraciju za mene.“

Dhaferov band sastoji se od kreme norveške elektronske nu-jazz scene. Eivind Aarset, jedan od najboljih gitarista u svijetu je poznat po ambient wash zvuku i elementima sa istoka, koji isto tako karakteriziraju rad Nilsa Pettera Molvaera, Kjetila Bjornstada i njegovoga benda *Electronique Noire*. Brzi bitovi bubnjara Runea Arnesena su također prisutni u Molvaerovom radu i daju mu karkaterističan, savremeni drum'n'base senzibilitet vješto sparen sa visoko zahtjevnim dubokim nabojima basiste Auduna Erliena. Postava je nadopunjena trubačem Arvom Henriksenom dobitnikom norveške jazz nagrade čiji jedinstveni stil i vokali 'zaprepašuju' kako publiku tako i kolege muzičare.

„Ja sam jedini koji ne priča norveški!“ – konstatuje Dhafer, „ali naši nastupi nisu samo jedan sat na pozornici. Ti ljudi su predivna ljudska bića i kakvi smo kao muzičari proizlazi iz vremena koje provedemo družeći se, čekajući na aerodromu, putujući, na turnejama, u autobusu, jedući dobru hranu.“

U međuvremenu dok Dhafer sprema svoj novi album, posljednji u izdanju *Jazzland Recordings-a* iz 2006., slovio je kao *Divine Shadows*. I nadalje je svjež, a *Observer* ga je preporučio sa „five stars“.

Prema:

Fiona Talkington, *Dhafer Youssef*
www.dhaferyoussef.com

Preveo i priredio
Mersid Ramičević